

EL COMPOSITOR ITALIÀ GIUSEPPE SCOLARI A BARCELONA

Roger Alier

El compositor italià Giuseppe Scolari a Barcelona

El compositor Giuseppe Scolari (Vicenza 1720 - Venècia 1769?) és una figura secundària dins el món de l'òpera italiana, en un segle en el qual els autors d'òperes foren especialment nombrosos. La seva producció, bastant nodrida, ha restat completament enterrada sota la llosa feixuga d'un oblit ja més que secular. Amb tot, en els seus temps tingué una certa anomenada, i les seves òperes es representaren per Itàlia i altres països europeus.

Scolari és un dels pocs operistes actius ja iniciada la segona meitat del segle XVIII que encara figuraven més o menys vinculats a la tradició musical veneciana (Galuppi hi regnava, en aquests darrers temps, com a l'últim gran mestre del gènere). Aquesta vinculació i la semblança del nom del seu lloc de naixença amb el de Venècia féu que sovint els seus contemporanis el consideressin venecià. També hi contribuï, probablement, el fet que a vegades emprés llibrets de Goldoni per a les seves òperes, un altre tret que l'aproximava a Galuppi.

La seva biografia, a les obres especialitzades, resulta molt fragmentària. Començà la seva carrera d'operista amb *Il Pandolfo* i *La fata meravigliosa*, òperes estrenades a Venècia el 1745. Dos anys més tard posà música al conegut text de Metastasio *L'Olimpiade*, ja tractat per altres compositors, entre els quals cal esmentar Vivaldi (1733).

Alguns autors esmenten que Scolari visità Barcelona cap a l'any 1750, sense donar més detalls d'aquest viatge; molt més coneguda, en canvi, és la seva anada a Lisboa, on després del terratrèmol del 1755 hom s'afanyava a reconstruir teatres i a obrir-ne de nous; així el 1765 s'iniciaren les activitats del Tea-

tro do Bairro Alto i Scolari hi fou contractat per dirigir les representacions d'òpera.¹ Més tard, al Teatro da Rua dos Condes, també de Lisboa, presentà les seves òperes *L'Arcifanfano*, que dedicà a Davide Pérez (aleshores resident a Lisboa) i *Artaserse*. Finalment cal registrar que el 1770 el Teatro do Bairro Alto presentà les seves òperes *Il viaggiatore ridicolo* i *I Beglierbei di Caramania* (aquesta potser ja el 1771). *I Beglierbei di Caramania* consta com la seva darra òpera i d'altra banda, Rafael Mitjana² sembla indicar que Scolari hauria intervingut en aquestes estrenes del teatre lisboeta, cosa que no s'avé amb la data de mort que, amb precisió de lloc (Venècia) i de dia (30 de juliol de 1769), dona habitualment la historiografia italiana.

En tot cas, entre el viatge a Barcelona del 1750 i el de Lisboa del 1765 sembla que Scolari tornà a Venècia, on estrenà la seva òpera més famosa: *La Cascina* (1756), representada el mateix any a Milà i a Dresde, més tard a Barcelona, com veurem, i el 1763 a Londres, sota la direcció de Johann Christian Bach, el qual hi afegí una obertura seva; finalment el 1766 la presentà personalment a Lisboa, al Teatro de Salvatierra, pertanyent a un dels palaus dels reis de Portugal.³

Allò que fins ara ha restat ignorat són les circumstàncies de l'estada de Giuseppe Scolari a Barcelona i quines foren les seves activitats, cosa que jo he pogut aclarir en part en les recerques que he dut a terme arran de la meua tesi doctoral.⁴

Els orígens de l'òpera a Barcelona com a espectacle públic.

Al marge de les representacions d'òpera organitzades els anys 1708-09 al Saló de Llotja, com a diversió per a l'arxiduc Carles d'Àustria quan tenia la seva cort com a rei a Barcelona, la presència de l'òpera italiana com a espectacle públic no fou efectiva d'una manera continuada fins al 1750, quan s'iniciaren les primeres temporades regulars a càrrec d'una companyia italiana de cantants arribada expressament a Barcelona per a aquesta finalitat.

1. MITJANA, Rafael: *Histoire de la Musique. 1e Partie: Espagne et Portugal*, p. 2.425. dins *l'Encyclopédie de la Musique*, dirigida per Albert LAVIGNAC i Lionel de LA LAURENCIE. París, Libr. Delegrave, 1920.

2. *Ibid.*, pp. 2.430 i 2.425.

3. *Ibid.*, p. 2.428.

4. *L'òpera a Barcelona. Orígens, desenvolupament i consolidació de l'òpera com a espectacle teatral, a la Barcelona del segle XVIII*, llegida el dia 15 de març de 1979 a la Facultat de Geografia i Història (Departament d'Història de l'Art) de la Universitat de Barcelona, i qualificada amb "summa cum laude".

La iniciativa directa de llur arribada fou del capità general de Catalunya, marquès de la Mina, personatge que s'havia distingit a les guerres d'Itàlia, on havia entrat en contacte, sens dubte, amb el gènere operístic. Molt probablement, el marquès de la Mina uní el seu coneixement i estima de la música teatral italiana a la consideració que era un tipus d'espectacle molt adient per a una ciutat com Barcelona, on una nodrida guarnició militar —que incloïa un gran nombre d'oficials i de soldats procedents d'altres països d'Europa— havia d'ésser entretinguda dia darrera dia mitjançant algun espectacle interessant, a fi de mantenir els homes ociosos (i, per tant, predisposats a crear conflictes amb la població civil) fora dels carrers tant com fos possible. És cert que ja hi havia teatre parlat a Barcelona —en castellà— des de temps immemorial, però l'alt nivell d'estrangers que incloïa l'exèrcit establert de guarnició a Barcelona (fet sense precedents abans de la Nova Planta) feia poc viable aquesta distracció en una llengua que un sector important de la milícia no comprenia, o en tot cas no comprenia prou bé com per a entendre una peça teatral.

L'òpera, en canvi, ofería noves possibilitats, pel seu caràcter universal, puix que, tot i que els textos eren cantants en italià, la música hi exercia un predomini decisiu, i d'una manera molt especial en aquesta època.

Així, doncs, a la primavera del 1750 el marquès de la Mina féu venir a Barcelona una companyia de cantants italians contractada a Parma⁵ per tal que actués al Teatre de la Santa Creu. Però abans d'iniciar aquestes activitats públiques, l'aprofità com a element destacat dels obsequis que oferí Barcelona a la infanta Maria Antònia de Borbó, duquessa de Savoia, quan passà per la nostra ciutat de camí cap a Torí, a reunir-se amb el marit, el duc de Savoia, amb el qual s'acabava de casar per poders a Madrid.

En aquesta ocasió la companyia italiana, que acabava d'arribar d'Itàlia, cantà *Il maestro di cappella* (4 de maig de 1750) al saló del Palau. Molt probablement aquesta òpera no era sinó el *pasticcio* de Pergolesi, Gaetano Latilla, Pietro Auletta, Leonardo Leo, Pietro Pulli, el català Domènec Tarradelles i altres autors, peça que tingué bastant de popularitat a tot Europa.

Característiques de la companyia italiana de Barcelona.

Aquesta companyia que va debutar davant la infanta Maria Antònia i que, tot seguit, va passar al Teatre de la Santa Creu, començà a presentar-hi

5. Cf. *Relación de los obsequios que ha rendido la ciudad de Barcelona a la Serenísima Señora Infanta, Doña María Antonia, Duquesa de Saboya, en su tránsito para Turín. Año de 1750.* Barcelona, por Joseph Texidó, Impresor del Rey Nuestro Señor, pág.12.

òperes italianes per a un públic format per persones civils i militars dels diferents regiments i unitats establerts a Barcelona.⁶

La companyia constava inicialment de sis cantants: Barbara Narici, soprano bolonyesa; el baríton Nicola Setaro, que feia de *buffo* i alhora d'empresari de la companyia (càrrec que va ocupar durant les tres primeres temporades, després de les quals passà a Andalusia); el tenor Giuseppe Ambrosini (que més tard substituï Setaro com a empresari); dues dones més: Geltrude Giorgi i Francesca Santarelli, i un home per a papers secundaris, Matteo Buini.

Pel setembre de 1750 s'uní a la companyia un grup de ballarins (les representacions d'òpera italiana a Barcelona, com gairebé a tot arreu, consistiren des d'aleshores també d'espectacles de ball intercalats a les escenes cantades). Aquesta companyia de ball era reduïda i la formaven sis ballarins (tres homes i tres dones), encapçalats per Antonio del Pino, dit "il Monaro", i Francisca Battini, primera ballarina.

Finalment, pel desembre arribà una nova cantant, Anna Bastiglia, que tingué habitualment papers importants en les òperes successives.

La companyia duia també un sastre, un apuntador (Domenico Marchesi, el qual feia també, quan calia, suplències o petits papers cantats) i, el més important de tot, un compositor, encarregat d'arranjar les partitures d'acord amb les conveniències dels cantants, com aleshores s'estilava, i en cas de necessitat, escriure àries o recitatius complementaris (o de substitució), afegir o treure parts instrumentals, etc.

La nòmina completa del teatre de Barcelona de la temporada 1752-53, única que s'ha conservat d'aquests anys, permet de veure que aquest càrrec de compositor l'ocupava, aquesta temporada, Giuseppe Scolari, el qual, per tant, visqué a Barcelona no solament el 1750 sinó els dos anys següents. Scolari devia arribar amb els cantants inicials, perquè ja figura present, com veurem més endavant, a l'estrena d'una òpera seva a Barcelona el 1750. Com a curiositat cal afegir que, a més, entre els cantants abans esmentats hi havia la seva muller, puix que la citada Barbara Narici figura en alguns dels llibrets impresos de les

6. La documentació del Teatre de la Santa Creu inclou, per a la temporada 1752-53, la llista de les unitats militars que s'abonaren al teatre i el nombre d'abonats de cadascuna.

Pel que fa a la intervenció directa del marquès de la Mina en aquest afer, hi ha encara, trenta anys més tard, testimonis que recorden el seu interès perquè s'abonessin als espectacles d'òpera els militars: les òperes, segons aquest testimoni, obtingueren

"... toda la notoria protección y auxilios del Excelentísimo Señor Marqués de la Mina, entonces Capitan general de este ejército, y Príncipeado, que facilitaba y procuraba se abonasen los Cuerpos de los muchos Regimientos que havia..."

(Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu, Papers del Teatre, Carpeta 19^a n° 4. Carta de l'Administració de l'Hospital al Real Acuerdo de Barcelona, 6 de gener de 1781).

òperes del primer any com a Barbara Narici Scolari (era costum entre les cantants —i encara ho és, fins a un cert punt— d'afegir el cognom del marit darre-
ra el propi).

Giuseppe Scolari a Barcelona

Les activitats d'aquest compositor esdevingut així l'oficial del Teatre de la Santa Creu no es limitaren a les tasques rutinàries que abans he esmentat, perquè consta, per una font impresa que esmentaré tot seguit amb detall, que ja el primer any d'ésser a Barcelona la companyia italiana, es posaren en escena dues òperes seves i que ell dirigia l'orquestra a l'estrena solemne d'una d'aquestes.

La primera òpera es titulava *Il filosofo chimico poeta*, estrenada al Teatre de la Santa Creu el 23 de setembre de 1750, dia en què hom commemorava l'aniversari del rei Ferran VI. El fet que la historiografia italiana no esmenti aquest títol de Scolari fa pensar que aquesta òpera fou escrita expressament per a Barcelona, com va passar amb les que indicaré més endavant. Es tractava, evidentment, d'una òpera bufa i no devia assolir gaire èxit, perquè no sembla que hagi estat representada en cap altra temporada, ni a Barcelona ni enlloc més.

En canvi, el 4 de desembre de 1750 —una altra festa oficial: l'aniversari de la reina Bàrbara de Bragança—, Scolari presentà una òpera seriosa, titulada *Alessandro nelle Indie*, composta damunt el text, ja sovint emprat per altres compositors, de Pietro Metastasio.

Aquesta presentació féu sensació a Barcelona, sens dubte, perquè la "Gaceta de Barcelona", periòdic que es referia només telegràficament a la ciutat, habitualment, en donà una extensa ressenya, força curiosa, per altra banda, perquè palesa que la representació tingué un caràcter encara plenament barroc tant en la concepció com en la descripció:

"Barcelona, 5 de Diciembre.

Ayer, por el feliz cumple años de la Reyna nuestra Señora, concurrieron por la mañana á Palacio los Generales con sus nuevos Uniformes...

Para solemnizarle por la tarde, representó la Compañía de Músicos Italianos el Drama intitulado ALEXANDRO EN LAS INDIAS, de las mejores obras del célebre Pietro Metastasio, cuya función la puso nuestro Capitán General al cuydado del Coronèl Don Joseph de Riera, por el

buen gusto que tiene acreditado en iguales coyunturas, y porque su zelo le impele á solicitar las que se dirigen á los obsequios del Solio.

No se ha visto en esta Capital fiesta por el término tan completa. El Theatro, vestido todo exteriormente de perspectiva [sic] á la Mosayca, y Chinesa, con dibujos de Oro sobre color de Perla, con remates y perfíles de vistosa idèa; una multitud de luces, colocadas con singular disposición; y el Adorno interior de los Aposentos, eran objetos de embeleso. Enfrente del Foro, debaxo de un Dosèl sumptuoso le daban de admiración y respeto los Retratos del Rey, y de la Reyna. Mirando á sus Magestades estaban en la parte exterior sobre el Foro, entre Adornos y Geroglíficos, una Estatua de la Fama, la Esphera, y el Sol en la Equinocial con este Dístico:

REX, SOL, FAMA, AEVUM PLAUDUNT TIBI, BARBARA
ET AIUNT:

REX, REGE; SOL, FULGE; FAMA, IO; SOECLA, VALE.

Dos Orquestas de escogidos instrumentos, la una en el parage regular, y la otra dentro del Foro, alagaban [sic] el oído, y dieron principios al hemoso Espectáculo con un estrepitoso concierto de Timbales, y Clarines, moviendo los ánimos que esperaban impacientes.

Las Mutaciones, proporcionadas á los sucesos de la historia, se dirigieron, por la habilidad del famoso Pintor, Arquitecto Tramullas de esta ciudad. La Música, por el Maestro de Capilla Veneciano [sic] Joseph Scolaro, de los principales de Italia: los Bayles, por Antonio del Pino (dicho el Monaro) que en su profession tiene el mismo concepto. No ha quedado qué hacer al Impressario Nicolas Setaro, en la Magnificencia de los Vestidos de los Cómicos, ni á éstos en el estudio para el desempeño, con que cumplieron. No ha sido menos atento el cuydado de los Gefes, de los Generales, y de los Magistrados, y demás Particulares, adornando sus Camarillas con ricas y primorosas colgaduras.

Concluhido el festejo en el Theatro con satisfaccion pública, bolvio el concurso de ambos sexos á Palacio, cuyas Salas se iluminaron, y se sirvieron copiosos y delicados refrescos, hasta la hora de retirarse...⁷

Aquesta òpera seriosa de Giuseppe Scolari, contrariament a l'anterior, sembla que obtingué molt bona acollida a Barcelona, puix que fou repetida a la temporada 1752-53 i encara, un altre cop, a les temporades 1762-63 i 1767-68, circumstància veritablement excepcional en aquella època en què no era gaire

7. "Gasetta de Barcelona", n.º 49, del 5-XII-1750, p. s/n.

freqüent que es repetís una òpera d'una temporada anterior, i menys encara que tornés a escena després de transcorregut tant de temps.

Al marge d'aquest èxit, cal registrar, de Scolari, l'estrena de l'òpera bufa *Il vecchio avaro*, a la temporada 1751-52 i la de l'òpera seriosa *Didone abbandonata*, l'any 1752-53, òpera que també meresqué una reposició a la temporada següent i una tercera aparició el 1763-64. Sembla evident que Scolari era molt més apreciat per les seves òperes serioses que no pas per les de caràcter còmic.

En resum, doncs, consta l'estada de Giuseppe Scolari a Barcelona com a mínim entre el 1750 i el mes de febrer de 1753 (que és quan apareix en la ja esmentada nòmina del teatre), però no consta quean deixà de treballar-hi. La documentació de l'Hospital de la Santa Creu és molt incompleta, i encara que consta que hi hagué molts canvis de cantants i ballarins, i fins i tot d'empresaris, en els anys posteriors al 1752-53, ningú no esmenta per a res els compositors oficials del Teatre. El 1760 consta que aquest càrrec l'ocupà el compositor català Josep Duran —el qual aprofità el càrrec, com és sabut, per a estrenar les seves pròpies òperes: *Antigono* (1760) i *Temistocle* (1762), aparentment sense gaire èxit—, però de Scolari ningú no en torna a parlar. Probablement havia tornat ja a Itàlia el mateix 1753, perquè consta que aquest any estrenà la seva òpera *L'avarò schernito* a Venècia (la historiografia italiana considera aquesta estrena com a absoluta, perquè ignora la de Barcelona), i molt probablement hi assistí en persona, tal com era força freqüent de fer.

Al marge de les reposicions tan remarcables que he indicat més amunt, encara aparegué una altra òpera de Scolari al Teatre de la Santa Creu, tot i que el seu autor ja no hi era. Es tracta de la cèlebre *La Cascina*, presentada a Barcelona el 1761 (amb l'afegit d'algunes àries de Francesco Brusa) i sembla que amb èxit.⁸ En aquest cas, però, l'òpera arribà al Teatre de la Santa Creu molt probablement perquè, com j he dit més amunt, fou la de més fama de Scolari i recorregué tot Europa. Arribà, per tant, a Barcelona, tal i com succeïa amb tantes altres òperes dels compositors més notables.

No consta, finalment si Scolari tornà a passar per Barcelona quan anà a Lisboa, l'any 1765. Si ho va fer devia ésser com a particular i no com a professional; en tot cas pogué comprovar que l'òpera italiana que ell va contribuir a establir a Barcelona hi havia arrelat amb força.

8. El "caxón de Sastre Cathalán", núm. IV, p. s/n (1761) esmenta una ària de *La Cascina* com a coneguda en els ambients frívols ("petimetres") de Barcelona, entre els quals s'havia posat de moda d'assistir a les funcions d'òpera.